

Nationale Herdenking Nederlands Slavernijverleden 2019

Op 1 juli 2019 vond de jaarlijkse Nationale Herdenking Nederlands Slavernijverleden plaats in het Amsterdamse Oosterpark. Maar ditmaal was er een duidelijk verschil met voorgaande jaren. Dit bleek uit de voortreffelijke rede van voorzitter Linda Nooitmeer van het NINSEE, de op hoog niveau staande voordracht van de 'winti priesteres' Marian Markelo en de oprechte toespraak van de Nederlandse Minister van Sociale Zaken Wouter Koolmees.

door Fred de Haas

Men was het er roerend over eens dat er vooruitgang was geboekt in het denken over en meevoelen met de nazaten van de slachtoffers van het slavernijverleden van Nederland. Iedereen was het erover eens dat dit bewustwordingsproces nog lang niet was afgelopen, maar dat er aanleiding was voor optimisme.

Het belangrijkste nieuws was dat de Gemeenteraad van Amsterdam had besloten om excuses aan te bieden voor het aandeel dat de stad had gehad in de slavenhandel. De Voorzitter van NINSEE zag hierin ook een mogelijkheid om zo'n voorgenomen excuus een bepaalde invulling te geven in de vorm van daadwerkelijke steun. De Nederlandse regering is nog niet zo ver als de Amsterdamse Gemeenteraad, maar Minister Koolmees zegde al wel financiële steun toe aan de organisatie van de elk jaar terugkerende Herdenking.

In *de Volkskrant* van 1 juli 2019 stond in dit verband een interessant interview van Sander van Walsum met Professor Gert Oostindie, hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis en directeur van het KITLV in Leiden. Oostindie gaf in weldoordachte bewoordingen zijn gedachten weer met betrekking tot kolonisatie en slavernij. Hij legde hierbij ook de vinger op een veelvoorkomende zere plek: 'Iedere natie heeft de neiging om een verhaal over zichzelf te fabriceren dat vooral fijn en inspirerend is. Wie het over die zogenoemde schaduwkanten wil hebben wordt al snel van spelbederf beticht'.

Een waar woord. En Nederland is altijd goed geweest in het onder de tafel vegen van de schaduwkanten van haar koloniale verleden. Maar langzamerhand begint Nederland ook de hand in eigen boezem te steken. Excuses worden nog niet op landelijk niveau gemaakt, want je weet maar nooit met wat voor claims de nazaten van de slachtoffers kunnen komen. Met Indonesië heeft Nederland, dank zij het werk van advocaat Liesbeth Zegveld, al leergeld moeten betalen. Nederland stond niet alleen in het wegmoffelen van een onwelgevallig verleden. Ook Duitsland maakte geen reclame met de genocide die het aan het begin van de 20^e eeuw heeft gepleegd op het Hererovolk in Namibië in de tijd dat het land Zuid-West Afrika bezet hield.

Toch was er ook een land dat er al vroeg bij was om schuld te bekennen: Frankrijk.

Kolonisatie, slavernij en politiek: Frankrijk

Al in 1883 had de Franse regering gedecreteerd dat er elk jaar op 27 april op alle basisscholen en middelbare scholen één uur moest worden besteed aan het feit dat de slavernij was afgeschaft. Dat sudderde zo'n beetje voort totdat, in 1998, de Franse regering besloot om zowel in Frankrijk als in de gebieden overzee de 150e gedenkdag van de afschaffing van de slavernij groots te vieren met manifestaties, optochten en conferenties.

Doordat deze manifestatie stilzwijgend voorbijging aan de eigenlijke, ongemakkelijke slavernijgeschiedenis en de nadruk vooral lag op de Afschaffing van de Slavernij, kwam de actieve rol die Frankrijk in het verleden speelde in een vrij onopvallend daglicht te staan.

Als reactie hierop werd er op het Caribische Martinique - een Frans Departement overzee - een 'Comité de devoir de mémoire' (= Comité van herinneringsplicht) opgericht met als doel de slavernij en de slavenhandel erkend te krijgen als misdaad tegen de menselijkheid.

Tussen 1998 en 2001 dragen Frans-Caribische gedeputeerden de boodschap uit dat alle Fransen de slavernijgeschiedenis moeten kennen en leren zien als onlosmakelijk deel van de Franse vaderlandse geschiedenis. Onwetendheid en onverschilligheid waren immers nog steeds troef en Europeanen

konden nog steeds rustig overzee gaan werken zonder dat ze ook maar iets afwisten van de gemeenschap waarin ze gingen wonen.

Herkent u in dit laatste een parallel met de Antillen en Suriname?

Na vier jaar van debatten in de Franse Tweede Kamer krijgt Christiane Taubira, gedeputeerde van Frans Guyana het voor elkaar dat er op 21 mei 2001 een wet wordt aangenomen waarvan de artikelen 1 en 2 als volgt luiden:

Artikel 1

“De Franse Republiek erkent dat de transatlantische slavenhandel en de slavenhandel in de Indische Oceaan enerzijds en de slavernij en slavenhandel die vanaf de XVe eeuw zijn bedreven in de Amerika’s en het Caraïbisch gebied, in de Indische Oceaan en in Europa tegen de Afrikaanse, Indiaanse, Malagassische en Indische volken anderzijds, een misdaad tegen de menselijkheid zijn”.

Artikel 2

“De schoolprogramma’s en de onderzoeksprogramma’s in de geschiedenis en de menswetenschappen zullen aan de slavenhandel en de slavernij de uit artikel 1 voortvloeiende plaats toekennen die deze verdienen. Het samenwerkingsverband dat het mogelijk zal maken de verbinding te leggen tussen de geschreven archieven in Europa en de mondelinge bronnen alsmede de archeologische kennis die verzameld zijn in Afrika, in de Amerika’s, in het Caraïbisch gebied en in alle andere gebieden die slavernij hebben gekend zal worden aangemoedigd en bevorderd”.

Men hikte er in Frankrijk wel een beetje tegenaan dat de slavernij al in het Wetboek van Strafrecht als misdaad tegen de menselijkheid was opgenomen en er dus sprake was van een doublure. Maar men vond toch dat de wet pedagogische waarde had. Juridisch bracht de wet dus niets nieuws maar hij had een sterke symbolische functie in de veroordeling van de slavernij.

Er zullen echter altijd groepen mensen zijn die vinden dat de kolonisatie ook positieve kanten heeft gehad en dat het maar eens uit moet zijn met dat gezeur over slavernij en dat eeuwige herdenken.

Mag ik u voor een klein voorbeeld meenemen naar ons eigen land?

Trots op Nederland

Toen onze voormalige minister voor vreemdelingenzaken, mevrouw R. Verdonk, haar politieke partij ‘Trots Op Nederland’ introduceerde, sprak zij de volgende gedenkwaardige woorden. Ik citeer letterlijk.

“Om te beginnen, dames en heren, is er een sterke ‘Weg Met Ons Stroming’ die ons al jaren wil doen geloven dat onze cultuur niet bestaat en die onze normen en waarden zelfs minderwaardig vindt t.o.v. andere culturen. Ze stellen bijvoorbeeld het Sinterklaasfeest ter discussie en willen overal slavernijmonumenten neerzetten om ons als slecht af te schilderen en ze praten het goed, dames en heren, dat mannen en vrouwen elkaar geen hand meer hoeven te geven. Er verschijnen steeds onderzoeken die ons van discriminatie beschuldigen, maar Nederlanders hebben het helemaal niet in zich om te discrimineren! Wij zijn al eeuwenlang een gastvrij volk (applaus...)...ja, dat is zo (breed Messiaans gebaar en superieure gelaatsuitdrukking), maar dat wij, Nederlanders, in ons eigen land steeds maar moeten opschuiven en ons aanpassen aan nieuwe culturen, daarvan zeg ik: Genoeg!”.

Gelukkig ligt dit al een tiental jaren achter ons.

‘La sène fini kasé, zesclav touzour amaré’

Moeten we blijven herdenken? De slavernij is toch in 1863 afgeschaft? De kolonisatie is toch al een halve eeuw voorbij?

Vragen die altijd opduiken als er weer een herdenking plaatsvindt en die steevast beantwoord moeten worden met een volmondig **JA**.

Ja, we moeten blijven herdenken zolang er onder de afstammelingen van de slaven nog psychische problemen zijn die voortkomen uit een onverwerkt verleden en zolang de kleur zwart - of iets minder zwart - nog een 'foute' kleur is en zolang er nog sprake is van racisme en discriminatie.

De Antilliaanse psychiater Herbert de Windt heeft eens in een lezing over slavernij (2007) gezegd dat het negatieve zelfbeeld dat afstammelingen van slaven kunnen hebben tot allerlei afwijkend gedrag kan leiden. Er kan angst en onzekerheid ontstaan in de omgang met anderen, het kan leiden tot onderdanig gedrag of omslaan in het tegendeel hiervan: agressie. Emoties kunnen te hoog oplopen en de redelijkheid kan uit het oog worden verloren. Waar hun voorouders vroeger gevangenen waren van hun meesters worden zij, de afstammelingen, aldus de Windt, de 'mentale gevangenen van zichzelf'.

Het is in dit verband zinvol om even te denken aan de boodschap die Frantz Fanon (1925-1961), de beroemde psychiater/schrijver uit Martinique, in zijn 'Peau noire, masques blancs' (Zwarte huid, blanke maskers) heeft verwoord: de zwarte Antilliaan is vervreemd van zichzelf omdat hij een Blanke probeerde te worden en opgesloten bleef in een wit denkraam.

Er is gelukkig veel ten goede veranderd sinds Fanon zijn beroemde boek schreef, maar toch is er nog steeds psychische nood, een nood die altijd heeft bestaan en die vanaf het begin van de formele afschaffing van de slavernij treffend is verwoord door een Creools spreekwoord uit La Réunion: 'La sène fini kasé, zesclav touzour amaré' (vertaling: de keten is gebroken maar de slaven zitten nog steeds vast).

Het grote zwijgen

Er is te lang gezwegen. Dat zei ook de toenmalige Nederlandse premier in zijn toespraak van 2008. De slaaf en de slavernij zijn blinde vlekken geweest. De slaaf werd nooit geacht zelfstandig te denken of een stem te hebben. Maar nu eisen de afstammelingen met terugwerkende kracht dit recht in alle redelijkheid op. Vroeger waren ze 'roerende goederen', nu hebben ze een menselijke stem. Herdenken dient om terug te komen op een waarheid die in het vaderlandse verhaal werd ontkend en verzwegen: het verhaal van voorouders, die, omdat ze zwarte slaven waren, in vergetelheid stierven, maar aan wie de herinnering door de afstammelingen, die nu het Nederlandse staatsburgerschap dragen, levend wordt gehouden. Soms op emotionele wijze, vooral wanneer men voelt dat onwetendheid en onverschilligheid nog steeds deel uitmaken van de (onbewuste) wil om hun geschiedenis te vergeten.

Dáárom moet er herdacht worden. Steeds herdacht worden. Twee en halve eeuw slavernij, een eeuw kolonialisme en een halve eeuw postkolonialisme: het is duidelijk dat dit erfgoed begrepen en verwerkt moet worden in het heden om de voorwaarden te scheppen voor goed functionerende betrekkingen in de toekomst.

De tegenwoordige afstammelingen van de vroegere slaven zijn het slachtoffer geworden van het feit dat de oude koloniën als het ware verdwenen uit het bewustzijn van de koloniserende landen en geen rol meer speelden in de 'vaderlandse' geschiedenis. Ze hebben zich lange tijd tevreden moeten stellen met hier en daar een tentoonstelling, een concert of toneelvoorstelling uit het 'moederland', wat eigen folklore en zelfs af en toe een literaire prijs voor geleverde prestaties. Maar verder bleef het bij af en toe een delegatie uit Nederland, een schouderklopje en complimenten over dansen, palmbomen, zon, strand en blauwe zee...